



Būti mokslininku yra gyvenimo būdas

Mokslininkų bendruomenė Osle sutaria kaip viena šeima. Biologė Simona Kavaliauskienė Oslo universitete dirbančius Astą ir Petrą Juzėnus vadina šios neformalios mokslininkų bendruomenės įkūrėjais ir globotojas.

Asta ir Petras Juzėnai, Oslo universiteto (Norvegija) biofizikos mokslininkai, 2022 metais gavo Globalios Lietuvos apdovanojimą už paramą jauniems Lietuvos mokslininkams ir į Lietuvą atvestas mokslines inovacijas. Šie mokslininkai jau daugiau nei 20 metų gyvena Osle ir ženkliai prisideda prie vėžinių tyrimų, atlieka edukacinį darbą, yra publikavę daugybę mokslinių straipsnių žinomuose pasaulyje mokslo žurnaluose.

Daina BOGDANIENĖ

PASAULIOLIETUVIS.LT

Dovilė Kuliešiūtė-Daniss savo rekomendacijoje nominuoti Astą ir Petrą Globalios Lietuvos apdovanojimui rašo: „Už mokslinius darbus, praturtinančius ir plečiančius biofizikos mokslo, radioktyviosios medicinos žinias Europoje, už nepaliaujamą tikėjimą bei visokeriopą pagalbą jauniems Europos ir Lietuvos mokslininkams, padedant atrasti savo profesinį kelią ir įsitvirtinti mokslo pasauly, už pagalbą stiprinant mokslininkų ir aukštos kvalifikacijos specialistų ruošimą Lietuvoje. Ši nominacija yra bendra jaunų profesionalų, mokslininkų ir gyvųjų mokslų specialistų dėkingumo išraiška šiems dviem mokslininkams, kurie ištiesia ranką, dalinasi kontaktais, patirtimi. (...) Per daugiau nei dvidešimtmetį Osle, Norvegijoje, gyvenantys ir dirbantys Asta ir Petras tapo ne tik mentoriais keliems

tuzinams jaunujų mokslininkų iš Lietuvos bei kitų Europos šalių, bet ir bičiuliais, šeima – savo draugyste ir šiluma besidalinančiais tiek su laikinai atvykusiais pagal mainų programas studentais, tiek profesinių aukštumų siekiančiais jaunaisiais mokslininkais.

Norvegijoje vėžinių tyrimų instituto Patologijos departamento Fotodinaminės terapijos grupėje ir Oslo universitetinėje ligoninėje dirbantis mokslininkas Petras Juzėnas ir jo žmona Norvegijos vėžinių tyrimų instituto Radiacinės biologijos departamento vyriausioji mokslininkė bei Oslo Universiteto Fizikos fakulteto profesorė Asta Juzėniene, tyrinėjanti novatoriškus radiacinio spinduliavimo, vitamino D pritaikymo būdus vėžio gydyme, yra išskirtinis Lietuvos mokslininkų diasporos pavyzdys, kuriantis ir prisidedantis prie Lietuvos mokslo garsinimo, populiarinimo ir pripažinimo tiek per savo darbus tiesiogiai Norvegijoje ir Lietuvoje, tiek per savo mokinius ir studentus – visoje Europoje.

Jie yra ilgamečiai Lietuvos biofizikos doktorantūros komitetų nariai, nemažas būrys Lietuvoje studijavusių doktorantų ir studentų Petro ir Astos dėka turėjo galimybę atlikti praktikas, stažuotes Norvegijos vėžinių tyrimų institute ar kitose mokslo institucijose.

Abu mokslininkai yra publikavę per šimtą mokslinių straipsnių kaip autoriai ar bendraautoriai prestižinėje mokslo spaudoje. Abu mokslininkai nuolat bendradarbiauja, keičiasi patirtimi ir vykdo bendrus projektus su Lietuvos mokslo elitu – prof. habil. dr. Ričardu Rotomskiu, prof. dr. Sauliumi Bagdonu, prof. Daumantu Matuliu, dr. Jonu Veniumi ir kitais.“

Kuklūs žmonės

Lietuvos Norvegijoje tiek, kiek joje yra lietuvių ir meilės Lietuvai jų širdyse. Norvegijoje lietuvių nemažai, meilės Lietuvai ir ryšių su tėvyne yra irgi užtenka, jie reiškiami įvairiomis formomis. Lietuvių Norvegijoje bendruomenės, klubai, įvairių interesų veiklos yra registruotos arba ne, bet nuo to, ar turi organizacijos numerį, veiklos kokybė tikrai nepriklauso.

Asta ir Petras Juzėnai ilgai, kantriai ir visiškai nematomi ne tik garsino Lietuvą savo kaip mokslininkų veikla, bet ir ugdė sau pamainą – skatino jaunosius Lietuvos mokslininkus. „Asta ir Petras Juzėnai myli jaunus Lietuvos mokslininkus, kurie kabinasi už mokslo, – sako Dovilė Kuliešiūtė-Daniss. – Jie investuoja savo laiką ir tikėjimą į jaunas idėjas, veržlias idėjas. Jie kuria galimybes Lietuvos

studentams stažuotis Norvegijos mokslo įstaigose ir taip paveikė ne vieną jauną gyvenimą.“

Asta ir Petras viešumos vengia. Kai kalba jų darbai, kam bereikalingi žodžiai, todėl daugybės interviu, kurių norėjo žiniasklaida, mokslininkai atsisakė.

„Mokslininko darbas yra gyvenimo būdas, entuziazmas. Nežinai, ką darysi po savaitės ar dviejų, nes nežinai, kur nuves tavo eksperimentai“, – sako Asta trumpame Globalios Lietuvos paruoštame siužete apie apdovanojimą. Mokslininkai pasakoja, kad dirbo su fotosensitizieriais, tai yra vaistais, kurie aktyvuojami šviesa ir žudys vežinės ląsteles: „Šie vaistai jau yra vaistinėse ir jais gydomas odos vėžys. Kitas vaistas, prie kurių mes prisidėjome, naudojamas šlapimo pūslės vėžio diagnostikai.“

Astą ir Petrą pažįstu jau daugelį metų per Norvegijos lietuvių bendruomenę. Petras buvo bendruomenės valdybos narys, šeima dalyvaudavo mūsų bendruomenės renginiuose. Net neįtariau juos darant šiuos puikius darbus, kuriuos pagarsino jaunieji mokslininkai iš Lietuvos. Pasak Astos, jie kuklūs žmonės ir apie apdovanojimą kalbėti nenori, todėl pasikalbėjau su Simona, buvusia Petro studente. Pokalbis buvo ne tik apie Juzėnų šeimą, jų apdovanojimą, bet ir apie neformalią mokslininkų bendruomenę Osle.

Asta ir Petras rūpinosi mumis kaip tėvai

Simona Kavaliauskienė taip pat yra mokslininkė, Petro studentė, patyrusi Juzėnų šeimos globą ir pagalbą kurdamasi ir gyvendama Norvegijoje. Ji pasakoja: „Dirbdama su Petru, supratau, kad galiu pasitikėti savimi. Jis man suteikė laisvę įgyvendinti mano pačios idėjas. Tai buvo pirma šeima, su kuria susipažinau Norvegijoje. Mokiausi Vilniuje, Gamtos mokslų fakultete, ten baigiau bakalaurą. Paskutiniaisiais metais turėjau atlikti praktinį darbą ir per programą *Erasmus* atsirado galimybė išvykti į Norvegiją. Buvo 2009 metai.



Simona Kavaliauskienė. Asmeninio archyvo nuotr.

Mano dėstytoja per pažįstamus atrado Petrą, parašė jam, ar priimtų bakalauro studentą atlikti eksperimentų. Jis atsakė: „Žinoma.“ Kai į Oslą atvykome su vyru, Petras mus pasitiko, nuvežė į *Radiumhospitale* (ligoninė), kur mums jau buvo parūpinta gyvenamoji vieta. Buvo sutvarkyti visi praktiniai dalykai. Vėliau susipažinome ir su Asta Juzėniene, kuri mus paragino stoti į Oslo universitetą baigti magistro studijų. Tą ir padarėme. Asta iškart pasiūlė pas juos atlikti praktiką, tai buvo Astos planas, kad galėtume dirbti toje pačioje laboratorijoje, kur dirbo Juzėnai, vasarą, kad užsidirbtume pinigų. Mums tai buvo svarbu. Petras pasiūlė man asistentės darbą laboratorijoje. Mano vyras dirbo vasarą pas Astą, o aš pas Petrą. Jie mums padėjo įsigyti baldus, nes gavome studentų bendrabutį. Asta ir Petras mus prižiūrėjo kaip savo vaikus. Ir mes ne vieninteliai tokie, Juzėnai globojo tokiu pačiu būdu ir kitus jaunos studentus – norvegus ir kitus užsieniečius. Jie tikrai padėjo atrasti profesinį kelią ir įsitvirtinti mokslo pasaulyje, suteikė laisvę nebijoti, jie davė mums pagrindą ir mokytis, ir dirbti susijusį su specialybe darbą. Kai kiti studentai dirbo kavinėse ar kitur, mes galėjome dirbti laboratorijoje.

Petras – auksinių rankų žmogus. Jis pats remontuodavo instrumentus, kuriuos

norvegai išmesdavo. Mokslas nebūtinai turi būti darbas naudojant daug lėšų ir tik brangius instrumentus, daug ką galima padaryti su tuo, ką turi, randi, pasiskolinti - tą išmokau iš Petro. Jis galvoja „*outside the boks*“ (nestandartiškai, nešabloniškai, išradingai). Mums laboratorija buvo kaip namai, mes ten gyvenom“, - prisiminimais dalijasi mokslininkė Simona.

Neformali mokslininkų bendruomenė Osle - kaip šeima

„Galiu pasakyti, kad mes gyvenome kaip viena šeima, švęsdavome visas šventes kartu. Nors registruotos, oficialios mokslininkų bendruomenės Osle nėra, bet yra idėja ją sukurti. Bet kokių atveju Asta ir Petras - tokios bendruomenės pradininkai. *Radiumhospitalet* dirba dar bent penki mokslininkai. Beje, daug mokslininkų grįžo į Lietuvą ir dirba onkologijos institute. Vyksta bendradarbiavimas su šiuo institutu, su profesoriumi Ričardu Rotomskiu, atvyksta jo studentai stažuotis į Oslą ir po praktikos grįžta į Lietuvą. Užsienio patirtis mokslininkui yra labai didelis privalumas“, - tęsia pasakojimą Simona.

Simona 2016 m. baigė doktorantūrą, gavo mokslų daktaro laipsnį ir dabar dirba Oslo universiteto Eksperimentinių mokslų tyrimų institute mokslininke, tiria fermose auginamų lašišų širdies ligas: „Fermose auginamos žuvys turi didelių problemų, susijusių su širdimi, nes jos labai greitai auga ir tai lemia, kad jų širdis labai deformuota, ir jos miršta, nes sustoja širdis. Mūsų tikslas yra sumažinti atliekų, auginant lašišas, kiekį. Nes dabar jų yra apie 15-20 proc. nuo auginamų žuvų, o kiek sudėta resursų jas auginant? Šį projektą vykda norėdama išmokti ko nors naujo. Užauginta fermose lašiša yra tikrai nekenksminga. Norvegiška lašiša yra gera, ją valgyti nepavojinga, nes Norvegijoje auginant lašišas yra labai griežti reikalavimai. Problema - kiek tai ekologiška, nes lašišų auginimas fermose labai teršia vandenį. Tai sukelia didelių ekologinių problemų. Ta pusė man įdomi. Tai mes ir darome - siekiame sumažinti nuostolius, ir kartu - taršą gamtai.“



Simonos Kavaliauskienės tiriamas „pacientas“ – lašiša

Simona pasakoja: „Būdama jauna norėjau daryti kažką, kas pakeistų pasaulį. Tikriausiai visi taip vaikystėje svajoja. Bet viskas keitėsi, kai sutikau savo vyrą ir susilaukiau vaikų. Aš negaliu viso gyvenimo praleisti laboratorijoje. Jei nori ko nors pasiekti, būti garsus mokslininkas, turi paaukoti labai daug. Būni darbe ir darbe, ir dėl to reikia aukoti šeimą. Tai pasidaro neįmanoma. Aš turiu ambicijų, susijusių su savo projektais ir savo mokslininkų grupe, bet kol kas nesiryžtu aukoti šeimos. Nes mokslininko darbas, nors labai daug ir duoda, bet labai daug ir atima. Vyksta skaudus pasirinkimas tarp šeimos ir mokslininko karjeros. Aš dabar dirbu nuo projekto iki projekto, laikinuose projektuose, priklausomuose nuo lėšų, o jas gauti yra didžiulė konkurencija.“

„Norvegijoje labai padaugėjo lietuvių, – sako Simona, – Mums tai labai patinka. Man trūksta Lietuvos, todėl nuostabu, kad čia mūsų artimiausi draugai yra lietuviai, mūsų draugai kursiojai yra visi vienas paskui kitą atvažiavę čia iš Lietuvos. Mums kartu gera gal tiesiog todėl, kad turime tą pačią patirtį, mentalitetą. Mano sūnus susidraugavo su kitu berniuku darželyje, o paskui paaikėjo, kad abu yra lietuviai! Jie pradžioje kalbėjosi norvegiškai ir šito

nežinojo, bet labai nudžiugo, kai pasakëm, kad abu galës kalbëtis lietuviškai. Mano vaikai kas vasarą beveik du mėnesius praleidžia Biržuose su močiute ir jau kalba biržietišškai. Profesinis bendravimas mums svarbus, todėl norime sukurti *life science* bendruomenę, kuri burtų lietuvių mokslininkus.“

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norëtumëte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.